

Kolonia eta metropolia

Liburu dendara sartzean, ezker eskuin, ez nuen jakin nondik hasi. Saiakera ala narratiba? Poesia ala gai zehatzen bat, zinea erlijioa historia. Bazter batean egoten dira euskarazkoak, atal berezitu bat izaten dira. *Tema vasco/Euskal gaiak*. Berdin dio sukaldaritza edo literatura: hizkuntzak batzen gaitu, ez generoak. Hizkuntza da generoa. *Eremulauak*-en (www.eremulauak.com) artikulu zoragarria Gorka Bereziartuak («Lost in the superbookmark», 2007-11-19) horren harira:

Jar gaitzen orain erosle arruntaren lekuan. Liburu bat gomendatu diote, demagun Paul Austerren azkena edo Woody Allenena. Demagun biak (New Yorkek merezi duelako, zer arraio). Joan da dendara eta hara non aurkitu dituen: *Viajes por el scriptorium* mendebaldean, *Dans le scriptorium* ekialdean; Anagrama mendebaldean, Actes Sud ekialdean; eta bigarrena: *Pura anarquía*, Tusquets, mendebaldean; *L'erreur est humaine*, Flammarion, ekialdean. Erosi eta etxera abiatu da.

Alfer alferrik aritu al dira kasu horietan Alberdania eta Meettok euskarazko itzulpenak erdaretakoekin batera kale-ratzeko eginahaletan? Euskal irakurleak derrigorrez militantea izan behar al du, eta badaezpada «Euskal Gaiak» atalera joan, itzulpenik ba ote dagoen ikusteko? Ez al litzateke logikoagoa nobela atalera joan eta bi liburuak, erdarazkoa eta euskarazkoa batera aurkitzea?

[...]

Zer gaitz dute euskal idazleek bada, beste hizkuntzetakoekin ez nahasteko? Zergatik ezin dut aurkitu Updike-ren alboan Urrutikoetxea? Horrek euskarazko literaturari fabore arola egiten diolakoan nago. Ikustezin egiten du, edo behintzat desberdin.

Liburu dendetako apaletara begiratuta, Iban Zalduak bere lanak gaztelaniara itzultzen dituenengan da literatura. Bi-

tartean euskal gaiak da. Euskarazkoa ez da literatura. Literatura besteak dira: Amos Oz, Jean Echenoz, Dubravka Ugrešić... Edorta Jimenez, Laura Mintegi, Angel Errok literatura ez den zer idazten dute?

Iruditzen zait, ordea, gaia ez dela liburu denden antolaketara murrizten. Gaia sakonagoa dela, liburu denda eta liburutegietako antolamendua egoera orokorrago baten isla dela. Ziurrenik, Edorta Jimenezek *Sautrela*-ren 200. saioaren aitzakian antolaturiko mahai-inguruan esan bezala:

Gure literatura ghettokoa da, kolonizatuena. Gero eta hobeto idazten da, normaldu egin da hizkuntza... baina guk egiten duguna guretzat, gure barrurako, egiten dugu, ghettoaren barruan. Horrek ez du esan nahi gure plazererako ezin dugunik obrarik sortu.

Ghettokotzat deskribatzen du euskal literatura Jimenezek. Euskal literatura Euskal Gaira, bere apalera, bere ghettoa murriztua dago. Euskal literaturak ez du literaturaren apa-lean lekurik.

Ez al du literatura izendatzeko adina meritu egin?

Nork murrizten du, eta zergatik, euskal literatura ghetto horretara? Jimenezen iritziz...

Edozein literaturak behar du autonomia, autonomia erlatiboa. Ez dut uste euskal literaturak bere erroak euskal literaturan dituenik. Euskal literatura kolonizatu da. Oso leku gutxitan agertzen gara, hedabide jakin batzuetan agertzen da gure literatura. Literaturak, pasio horrek, askatasuna behar du. Gure sistema ez da autonomoa, kanpoan erabakitzen da nortzuk diren euskal idazlerik hoberenak.

Kolonizatuaren sindromea esaten zaio. Kolonizatuak metropolian behar du bere identitatearen onarpena. Kolonia metropolira begira dago. Idazlea, idazle ona, gaztelaniazko hedabideetan elkarrizketatzen dutena da, New Yorken poemak irakurtzen dituen, metropolian (Madriken? Parisen?) saritzen dutena. Idazle txarragoa zen Espainiako Sari Nazionala jaso baino lehenagoko Bernardo Atxaga? Idazle hobe da sari berbera jaso zuen Unai Elorriaga?

Izan daiteke, apika, Angel Errok mahai-inguru berean esan bezala, gu [euskal literatura, literatur komunitatea, euskalgintza esaten zaiona] kanpora begira geundelako.

Eta garrantzi asko eman bagenion delako sari bati, kanpoan emandako sari bati, sari horri beha geundelako izango zen.

Ados dago, nolabait, Ur Apalategi iritzi horrekin. Bernar-do Atxagari emaniko Espainiako Sari Nazional horrek, zeinak adin nagusigoa lortu duen (hamazortzi urte dira ordutik), garrantzi handia izan zuen euskal letretan.

Arazo honen jatorria, Atxagaren sari famatu hartan jarriko nuke. Nire ustez, sari perbertsoa izan zen benetan. Izugarriko onura ekarri zion alde batetik literaturari, idazleontzat kontzientzia hartze bortitz bat izan zelako, euskal idazleen autokontzientzia igo zuelako... baina bestetik efektu heteronomizatzailea izan zuen, hortik aurrera euskal produkzioa fantasmazten den kanpoalde horri begira produzitzen hasten baita.

Puntu honetan gaudena, itzul nadin hasierara. Liburu dena batean nengoen. Zer erakartzen ninduen erdaretakoetik? Aniztasunak, ziurrenik. Irakurri nahi nuen gaztelaniaz John Cassavetes zine zuzendariari buruzko saiakera lodi bat.

Euskaraz ezin nuen!

Irakurri nahi nuen Pessoren biografia berezi bat, Tabuchik idatzia, frantsesez.

Euskaraz ezin nuen!

Ados naiz halakotan Angel Erroren iritziarekin:

Batuetan euskal literatura beste zerbaiten osagarritzat ikusten dut. Ni irakurle moduan ez naiz euskal literaturarekin asetzeko moduan aurkitzen. Euskal literaturarekin edo euskal itzulpenekin bakarrik elikatuta orain nagoena baino askoz argalago nengoke.

Baina euskarazko liburuak ere badira liburu dendan. Zerk erakartzen nau euskal liburuetatik? Azken urtetan asko hobetu den liburuen itxurak? Hobera egin duen literaturak, idazketak, poetikak?

Sekulako plazera hartu dut Itxaro Bordaren nobelak irakurtzen, Angel Erroren poemak, Pablo Sastrenen saiakerak.

Josu Landa ere iritzi berekoa da:

Euskal literaturaren egoera hitz batean laburtu beharko banu, «plazera» aipatuko nuke. Eta plazera aipatuko nuke, nire irakurle esperientziatik, azken urteotako fenomenoa delako sentimendu bezala. Asko hobetu da, eta ez bakarrik barrietean, sortzen diren idazle berriak ere gustura irakurtzen ditut kalitatezko literatura egiten dutelako, berezko ahots propioa adierazten eta aurkitzen dutelako.

Baina hori bakarrik ote da?

Ez ote dago liburu horietara erakartzen nauen literaturaz gaindiko arrazoirik? Kolonizatuarekiko elkartasun —kari-tate?, maitasun?— sentimenduak ez ote du zeresanik hone-tan guztian?

Ez ote dago, ordea, elkartasun edo maitasun hori euskal li-teraturari apal berezituak jartzeko ohitura horretan?

Diskriminazio positiboa?

Idazle bezala, askozaz zoriontsuagoa izango litzateke Jon Benito Megadendako erakusleihoan baino, munduko gaine-rako idazleekin, Euskal Gaiak bezain baztertua dagoen poe-siaren apalean, Benedettiren liburu zaharren baten ondoan.

* * *

Literaturaz eta bere esanahiaz galdezka ibili gara atal ho-netan, eta beste artikulu zoragarri bat eman du Jon Alonsok *Bazka*-n (www.bazka.info, 2007-11-08):

Literatura berezkoa delakoa inoiz baino garbiago ikusten da inor aita edo ama denean. Hiru urtetik aurrera edo, hor nonbait, umeen literaturaren eskaera (ahozko literaturarena, bistan da) aseezina da.

Denborarekin, literatura idatziak, ala zineak, ala telebis-tak... asetuko du fikzioaren behar edo eskaera hori.

Ez dut aztertuko zerk beteko duen hobekien eskaera hori, ez eta zer egin beharko litzatekeen literatura idatzia gailen dadin lehia horretan. Beharra, eskaera berezkoa dela azpi-marratu nahi dut.

Berezkoa da, jan nahi izatea bezain berezkoa, ia.

* * *

Maiatz aldizkariak 25 urte bete ditu lehen zenbakia kalera-tu zuela. Aldizkariaren 45 zenbaki eta hirurogei liburu argi-taratu ditu bitarte honetan. Luzien Etxezaharretak *Argia*-n (2007-11-11):

Kultura gure sozietatea bezala gero eta kontrolatuagoa da, kultura finantzatu bat ez da beti kultura modu hobereana. Li-bre izatea ez da txikia, guk nahi dugu independente izaten jarraitu; nahiz eskatzen dugun diru laguntza txiki bat, ez du-gu denbora hingatzen kolektibitate publikoei dirua galdatzen.

* * *

Eman dituzte 2007ko Euskadi Saria irabaziko dituztenen izenak. Xabier Montoia, Miren Agur Meabe, Juan Bas eta Fernando Rey saritu dituzte.

Saritu gabe, makina bat zauritu dituzte.¶